

Jugoslav Aničić,*Univerzitet Union-Nikola Tesla, Fakultet za
preduzetnički biznis i menadžment nekretnina,
Beograd***Goran Kvrgić,***Univerzitet Union-Nikola Tesla, Fakultet za menadžment,
Sremski Karlovci***Dušan Aničić,***DSN Consulting, Beograd*

P. 31-37

ORIGINAL SCIENTIFIC ARTICLE

Received: September, 11, 2017

Accepted: October, 15, 2017

POSLOVANJE PRIVREDE SRBIJE U 2016 GODINI – FINANSIJSKI ASPEKT

Apstrakt

Posledice tranzicione ekonomske politike u Srbiji su nerazvijenost realnog sektora privrede, posebno industrijske proizvodnje, spor razvoj preduzetništva i sektora malih preduzeća i niska konkurentnost na međunarodnom tržištu. Ostvareni rezultati poslovanja privrede u ovom periodu pokazuju da ekonomska politika nije dala adekvatan odgovor na probleme sa kojim se naša privreda suočila na početku tranzicionog perioda, tako da je posle sedamnaest godina tranzicije naša zemlja po mnogim pokazateljima na samom evropskom dnu, sa niskim životnim standardom stanovništva i velikom nezaposlenošću, izuzetno malim BDP po stanovniku, velikim spoljnim dugom i dr. Zbog svega toga buduća razvojna politika mora biti zasnovana na investicijama u preduzeća koja se bave proizvodnjom i izvozom proizvoda višeg stepena prerade, sa orijentacijom na strateške sektore koji će najviše doprineti stabilnom i dinamičnom privrednom razvoju i ostvarenju ciljeva ekonomske i razvojne politike zemlje.

Ključne reči: *rezultati poslovanja privrede, ekonomska politika, finansijska struktura, Srbija*

JEL classification: G2

BUSINESS OPERATIONS OF SERBIA IN 2016 - FINANCIAL ASPECT

Abstract

The consequences of the transition economic policy in Serbia are the underdevelopment of the real sector of the economy, especially industrial production, slow development of entrepreneurship and small business sector and low competitiveness on the international market. The achieved business results of the economy in this period show that economic policy did not give an adequate response to the problems that our economy faced at the beginning of the transition period, so that after seventeen years of transition, our country is by many indicators on the European bottom, with low living standards of the population and high unemployment, extremely low per capita GDP, large external debt, and so on. Because of this, the future development policy must be based on investments in enterprises engaged in the production and export of products of a higher level of processing, with a focus on strategic sectors

that will most contribute to stable and dynamic economic development and achievement of the goals of economic and development policy of the country.

Key words: *business results, economic policy, financial structure, Serbia*

Uvod

Privredni razvoj Srbije u tranzicionom periodu se zasnivao na neoliberalnom konceptu razvoja i neefikasnoj privatizaciji što je dovelo do negativne promene privredne strukture naše zemlje. Posle 2000-te godine, u pojedinim periodima su ostvarene relativno visoke stope rasta BDP, ali sa zapostavljanjem industrijskog razvoja: najveći rast su ostvarile delatnosti usluga usko povezane sa velikim, a ekonomski neopravdanim uvozom, dok je razvoj realnog sektora privrede potpuno izostao. Posledice takve ekonomske politike su veoma niska konkurentnost privrede u međunarodnim okvirima, visoka zaduženost zemlje, negativan spoljnotrgovinski bilans, zapostavljen regionalni razvoj, visoka stopa nezaposlenosti, nepovoljna migraciona kretanja praćena odlaskom mladog stanovništva u inostranstvo, nizak životni standard stanovništva i sl.

U takvom privrednom ambijentu su i rezultati poslovanja preduzeća u celom tranzicionom periodu često bili negativni, praćeni niskim nivoom investicija što je rezultiralo daljim zaostajanjem za razvijenim svetskim ekonomijama. Preduzeća posluju u u uslovima visoke zaduženosti i hroničnoj nelikvidnosti a izostao je brzi razvoj mikro i malih preduzeća i preduzetništva. Osnovni problem je nedostatak sopstvenih izvora finansiranja pa su preduzeća primorana da svoj razvoj zasnivaju na ekstremno nepovoljnim bankarskim kreditima. Tek poslednjih godinu-dve došlo je do pada kamatnih stopa pa bi to trebalo da stvori mogućnosti za poboljšanje konkurentnosti privrede na međunarodnom tržištu.

Cilj ovog rada je da utvrdi osnovne uzroke pada ekonomske aktivnosti u Srbiji u tranzicionom periodu koji je rezultirao veoma lošim finansijskim performansama preduzeća i da ukaže na moguće mere i aktivnosti koje bi doprinele bržem i održivom razvoju srpske privrede.

Makroekonomski ambijent

Konkurentnost privrede Srbije je u celom tranzicionom periodu izuzetno niska, a to je posledica pogrešne ekonomske politike koja se vodi od 2000-te godine. Ključne greške su posledica oslanjanja na razvoj nerazmenljivog sektora, dok je razvoj preradivačke industrije, poljoprivrede i drugih grana realnog sektora bio u drugom planu. Nesporan je i negativan uticaj procesa neefikasne i, u dobrom delu, koruptivne privatizacije koji je doveo do gašenja i zatvaranja proizvodnih pogona i rasta uvoza, trgovinskog i drugih uslužnih sektora.

Posledice takve politike su i veoma slabi makroekonomski pokazatelji na kraju 2016 godine (Tabela 1.). Tako je, na primer, BDP rastao u 2015. i 2016. godini ali po skromnim stopama posebno imajući u vidu pad u 2014. godini od 1,8%. Industrijska proizvodnja se odlikuje niskim stopama rasta i njen obim je daleko ispod ostvarene proizvodnje iz 1989. godine, kada je došlo do raspada bivše SFRJ. Stopa nezaposlenosti je velika u celom periodu, a ono što zabrinjava je izuzetno nizak nivo zarada i posledično, izuzetno nizak životni standard većine stanovništva.

Spoljnotrgovinski deficit je karakterističan za ceo tranzicioni period i po tom osnovu je došlo do ogromnog odliva deviza iz zemlje; uvozi se mnogo proizvoda i robe koji se proizvode u Srbiji ali zbog odsustva adekvatne državne politike uvozni lobi je

nametnuo svoja pravila igre. To je dovelo do gašenja brojnih preduzeća iz radnointenzivnih delatnosti (tekstil, obuća, poljoprivredna proizvodnja) čije su posledice nesagledive i dugoročne, kako na zaposlenost, tako i na regionalni razvoj, nepovoljna migraciona kretanja i sl. U takvom privrednom ambijentu, se čini da su jedine svetle tačke u poslednjih par godina postignuta stabilnost deviznog kursa i niska inflacija.

Tabela 1: Makroekonomski pokazatelji u periodu 2014-2016 godine

OPIS	2016	2015	2014
Bruto domaći proizvod (u milionima dinara)	4.200.197,1	4.043.467,8	3.908.469,6
Stopa rasta BDP	2,7	0,8	-1,8
Industrijska proizvodnja	104,7	108,2	93,5
Godišnja stopa inflacije	1,6	1,5	1,7
Izvoz (u milionima evra)	13.429,7	12.041,1	11.158,5
Uvoz (u milionima evra)	17.389,6	16.387,5	15.496,6
Spoljnotrgovinski deficit	3.959,9	4.346,4	4.338,1
Broj zaposlenih (u hiljadama)	1.921	1.883	1.845
Neto zarade (u dinarima)	46.097	44.432	44.530
Vrednost evra u odnosu na dinar (na dan 31.12)	123,47	121,63	120,96

Izvor: Agencija za privredne registre: Saopštenje o rezultatima privrede Srbije u 2016 godini, Beograd, 2017.

Prema izveštaju Svetskog ekonomskog foruma za 2016. godinu (Tabela 2), Srbija je zauzela 90. poziciju na rang listi koja obuhvata 138 zemalja sa zabeleženom vrednošću Indeksa globalne konkurentnosti (IGK) od 3,97 (teorijska vrednost IGK kreće se u intervalu od 1 do 7). U odnosu na prethodnu godinu vrednost IGK za Srbiju je povećana za 0,08 što je kada se uzmu u obzir vrednosti indeksa za ostale zemlje rezultiralo rastom od četiri mesta (Srbija je u prethodne dve godine zauzimala 94. mesto na listi).

Kada su u pitanju najbolje rangirane privrede po vrednosti IGK, Švajcarska već osmu godinu za redom zauzima prvo mesto sa najvećom vrednošću IGK (5,81). Druga najkonkurentnija privreda šestu godinu za redom je Singapur, SAD je na trećoj poziciji, Holandija je došla na četvrtu poziciju, dok je Nemačka na petom mestu na listi. Od zemalja neposrednog okruženja samo je BIH imala nižu poziciju konkurentnosti od Srbije (107 mesto).

Tabela 2. Rang zemalja okruženja prema Indeksu globalne konkurentnosti za 2016. godinu

Albanija	BIH	Hrvatska	Mađarska	Crna Gora	Rumunija	Bugarska	Srbija	Slovenija
80	107	74	69	82	62	50	90	56

Izvor: FREN na bazi izveštaja WEF za 2016 godinu

Neujednačen razvoj poslovnog ambijenta tokom krize, kao i prethodnih godina, je jedna od dominantnih karakteristika srpske privrede. Neravnomerna privredna disperzija posledica je izražene sektorske i teritorijalne koncentracije finansijskih performansi privrednih društava, a asimetričnost podstiče i visoka koncentracija kapitala u velikim privrednim društvima. Istovremeno, regionalni dispariteti ukazuju na dugotrajno odsustvo razvojne regionalne politike, sa svim posledicama koje su sada došle do punog izražaja.

Sektorski raspored privrednih društava pokazuje da je preko tri četvrtine od ukupnog broja poslovalo u nerazmenljivim sektorima, a najveći porast zaposlenosti je ostvaren u sektoru Administrativnih i pomoćnih uslužnih delatnosti. Najveći broj preduzeća, već godinama unazad, posluje u sektorima G-Trgovina na veliko i malo, C-Preradivačka industrija i M-Stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti. Veliki problem privrednog sistema predstavljaju preduzeća u postupku stečaja i likvidacije kojih je na kraju 2016. godine bilo čak 5.803, i to je problem koji će još dugo pratiti privredu jer se procesi stečaja i likvidacije odvijaju veoma sporo i traju duži niz godina.

Analiza poslovanja privrednih društava u 2016 godini

Analiza ostvarenih rezultata poslovanja preduzeća u 2016. godini je izvršena na bazi podataka Agencije za privredne registre (APR) koji su dobijeni sistematizacijom predatih finansijskih izveštaja od strane preduzeća. Svrha finansijskog izveštavanja je, pre svega, kreiranje informacija korisnih za donošenje odluka finansijske prirode. Pri tome se prvenstveno imaju u vidu odluke investitora, kreditora i ostalih eksternih stejkholdera preduzeća (Stefanović, 1995). Obezbedjenje visokog kvaliteta finansijskih izveštaja, pored poštovanja profesionalne i zakonkse regulative, podrazumeva i poštovanje etičkih normi, odnosno etičko ponašanje kreatora finansijskih izveštaja (Leković, Arsenović, (2013). Istinito i pošteno finansijsko izveštavanje predstavlja prvoklasni javni interes (Stevanović, 2011) pa načelo objektivnog izveštavanja treba da bude rukovodeće načelo kreatora finansijskih izveštaja.

Proces globalizacije primorava preduzeća iz Srbije da prihvate pravila poslovanja koja nameću vodeće multinacionalne kompanije. U međunarodnom poslovnom okruženju upravljanje finansijama je znatno složenije zbog delovanja sledećih faktora (Besley, Brigham, 2015.): različite valutne denominacije, razlike u ekonomskom i pravnom okruženju, jezičkih i kulturnih razlika, uloge vlade i političkog rizika. Poslovne odluke se teže prilagođavaju, odnosno menjaju kada se pravila, regulativa i poslovna kultura značajno razlikuju od jednog poslovnog okruženja do drugog.

Privreda Srbije u celom tranzicionom periodu posluje u uslovima slabe zaštita poverilaca i sporog rešavanje privrednih sporova, monopolskog položaja velikih trgovinskih lanaca i kartelskog položaja bankarskog sektora, sa svim posledicama koje iz njega proističu. Fiskalna zahvatanja su izuzetno velika, od opterećenja zarada (na 100 dinara neto zarade preduzeća plaća se 65 dinara na ime poreza i doprinosa) do mnogobrojnih republičkih i lokalnih poreskih obaveza a dugo najavljivana sveobuhvatna reforma propisa (SRP) praktično nije ni zaživela, i dr. U takvom privrednom ambijentu, prema podacima APR, (2017.) ostvareni su rezultati prikazani u Tabeli 3.

Tabela 3: Rezultati poslovanja privrednih društava u 2016. i 2015. godini u milionima dinara

OPIS	2016		2015	
	Iznos	Broj preduzeća	Iznos	Broj preduzeća
1. Neto dobitak	534.412	57.160	454.658	55.212
2. Neto gubitak	305.108	27.194	387.424	27.963
Neto rezultat	229.304		67.234	

Izvor: Agencija za privredne registre, Saopštenje o rezultatima poslovanja privrede u Republici Srbiji ostvarenim u 2016. godini

Podaci Tabele 3. pokazuju da je čak 27.194 privrednih društava poslovalo sa neto gubitkom u 2016. godini, a taj broj je prethodne godine bio i veći. Takav trend u poslovanju govori da se privredni ambijent veoma sporo menja u smeru koji pomaže privrednim subjektima da ostvare pozitivne rezultate poslovanja. Posebno zabrinjavaju loši rezultati sektora mikro preduzeća, kao najbrojnijeg segmenta privrede, koji su prema podacima APR, u 2016. godini sumarno ostvarila gubitak od 35.414 miliona dinara što je povećanje u odnosu na prethodnu godinu od 8,5 %. Iako je 2016. godina u Srbiji proglašena godinom preduzetništva poslovanje sektora mikro preduzeća ukazuje na sve teškoće koje ova preduzeća imaju u poslovanju u postojećem privrednom ambijentu.

Poslovanje u zoni visoke zaduženosti i problemi nelikvidnost privrednih subjekata (Tabela 4.) nastavljeno je i u 2016. godini. Učešće preduzeća u ukupnom spoljnom dugu države je izuzetno veliko imajući u vidu snagu privrednih subjekata kao i dalju liberalizaciju i globalizaciju koja pogoduje moćnim, stranim kompanijama. Utešna činjenica može da bude struktura duga preduzeća, gde je učešće dugoročnog duga znatno veće od kratkoročnih dugova.

Tabela 4. Učešće preduzeća u spoljnom dugu Republike Srbije na kraju 2016. godine (iznos u milionima evra)

Stanje spoljnog duga (A+B)	26.548,7
A) Dugoročni dug (1+2)	25.869,3
1. javni sektor	15.679,4
2. privatni sektor	10.189,9
2.1. banke	1.402,9
2.2. preduzeća	8.781,2
B) Kratkoročni dug (1+2)	679,4
1. javni sektor	-
2. Privatni sektor	679,4
2.1. banke	592,1
2.2. preduzeća	87,3

Izvor: Narodna banka Srbije, 2017. godine

U strukturi ukupnih izvora sredstava (Tabela 5) na kraju 2016. godine ukupne obaveze su znatno veće od kapitala: kratkoročne (44,34%), i dugoročne (17,50%) ukupno čine 61,84 % dok je učešće kapitala (sopstvenog izvora finansiranja) samo 47,69 %. To je veoma nepovoljna struktura izvora finansiranja, posebno imajući u vidu veliko učešće gubitaka iznad visine kapitala od 11,84%. Takođe, mogućnosti za prikupljanje svežeg kapitala su i dalje limitirane usled još nerazvijenog tržišta kapitala, pa su i 2016. godine privredna društva za obavljanje aktivnosti od spoljnih izvora uglavnom koristila nepovoljne bankarske kredite.

Tabela 5: Izvori sredstava privrednih društava na dan 31.12.2016. godine u milionima dinara

OPIS	Iznos	Učešće (%)
Kapital	6.452.000	47,69
Dugoročna rezervisanja	147.634	1,06
Dugoročne obaveze	2.368.166	17,50
Kratkoročne obaveze	5.998.657	44,34
Odložene poreske obaveze	169.388	1,25
Gubitak iznad visine kapitala	1.608.209	11,84
Ukupno	13.527.636	100,00

Izvor: Agencija za privredne registre, Saopštenje o rezultatima poslovanja privrede u Republici Srbiji ostvarenim u 2016. godini

Prema podacima Agencije za privredne registre, u toku 2016. godine privredna društva su u stalnu imovinu investirala 8.004.262 miliona dinara, s tim da je najveći deo sredstava uložen u nekretnine, postrojenja i opremu što predstavlja rast u odnosu na 2015. godinu od 5,5%. U 2016. godini povećana je prinosa snaga uloženog sopstvenog kapitala kao i ukupnih sredstava u odnosu na prethodnu godinu (Tabela 6.). Pošto preduzeća, zbirno posmatrano, beleže stopu prinosa po osnovu korišćenja sopstvenog kapitala veću od stope prinosa ostvarene upotrebom ukupnih sredstava, zaduživanje privrede radi obavljanja poslovnih aktivnosti pokazalo se opravdanim. Dodatnu potvrdu prednjem daju i stope rasta poslovnog i neto dobitka koje su znatno veće u odnosu na prethodnu godinu, kao i manji rizik plaćanja kamata.

Tabela 6: Izabrani pokazatelji uspešnosti poslovanja u 2016. i 2015. godini

OPIS	2016	2015
1. Stopa prinosa na sopstveni kapital (posle oporezivanja)	4,9	1,6
2. Stopa prinosa na ukupna sredstva (posle oporezivanja)	2,5	1,6
3. Stopa poslovnog dobitka	5,7	4,7
4. Stopa neto dobitka	2,5	0,8
5. Racio pokrića kamata	4,06	2,01

Izvor: Agencija za privredne registre, Saopštenje o rezultatima poslovanja privrede u Republici Srbiji ostvarenim u 2016. godini

Navedeni pokazatelji poslovanja privrede u 2015. i 2016. godini ukazuju da su u našoj privredi narušena osnovna pravila finansiranja, kako vertikalna (odnos sopstvenog prema tuđem kapitalu, odnos dugoročnih i kratkoročnih izvora), tako i horizontalna (finansijska ravnoteža i stabilnost), što se reflektuje na negativne novčane tokove u preduzećima odnosno hroničnu nelikvidnost. U takvoj situaciji je i stepen finansijske stabilnosti preduzeća nizak kao i stepen finansijske i ukupne poslovne nezavisnosti i samostalnosti u donošenju poslovnih odluka.

Privredi Srbije je potrebna nova strategija razvoja zasnovana na povećanju investicija, većoj podršci izvozno orijentisanim preduzećima i ulaganju u infrastrukturu, što će stvoriti osnovu za dugoročni, realno održiv privredni razvoj i mogućnost za veće učešće sektora MSPP u ukupnim ekonomskim aktivnostima. To bi značilo napuštanje dosadašnje neodgovorne, populističke ekonomske politike zasnovane na neselektivnom uvozu i zaduživanju i okretanje razvojnoj ekonomskoj politici gde su investicije i industrijska proizvodnja u prvom planu.

Zaključak

Kreatori ekonomske politike treba da izvuku pouke iz negativnih rezultata primene neoliberalnog modela razvoja privrede u tranzicionom periodu i okrenu se razvojnoj politici gde su razvoj infrastrukture, investicije i industrijska proizvodnja u prvom planu. Ukoliko se ekonomskom politikom iskoriste pozitivni efekti koji pruža proces pridruživanja EU, može se očekivati značajnija uloga sektora malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u privrednom i ukupnom društvenom razvoju. Institucije zadužene za privredni razvoj moraju otkloniti još uvek prisutne mnogobrojne prepreke i ograničenja za rast privrede i omogućiti konkurentan nastup privrednih subjekata na razvijenom međunarodnom tržištu.

Preduzeća, sa svoje strane moraju otklanjati interne slabosti i maksimalno koristiti unutrašnje rezerve jer zasnivanje razvoja samo na spoljnim izvorima finansiranja stvara nepovoljnu finansijsku strukturu preduzeća, koja je neodrživa na dugi rok. Oporavak privrede će usled produženog delovanja ekonomske krize biti otežan pa je novom, razvojnom ekonomskom politikom potrebno preusmeriti investicije u preduzeća koja se bave proizvodnjom i izvozom proizvoda višeg stepena prerade, sa orijentacijom na strateške sektore koji će najviše doprineti stabilnom i dinamičnom privrednom razvoju i ostvarenju ciljeva ekonomske i razvojne politike zemlje.

Literatura

- Agencija za privredne registre (2017), Saopštenje o rezultatima poslovanja privrede u Republici Srbiji ostvarenim u 2016. godini, Beograd
- Besley, S., Brigham, E., (2015), Corporate finance, DATA STATUS, Beograd
- Narodna banka Srbije (2017), Spoljni dug Republike Srbije prema dužnicima, Beograd
- FREN - Fondacija za razvoj ekonomske nauke *Konkurentna pozicija Srbije u 2016. godini prema Izveštaju Svetskog ekonomskog foruma, Beograd, 2017.*
- Stefanović, R., (1995) Računovodstvena načela i standardi finansijskog izveštavanja, Finansije, br. 11-12, str. 722-729.
- Leković, M., Arsenović, S., (2013) *Uloga i značaj kvalitetnog finansijskog izveštavanja, Bankarstvo, br. 4, str. 79-93.*
- Stevanović, N., (2011) Finansijsko - izveštajna odgovornost u kontekstu EU, međunarodnog i novog domaćeg regulatornog okvira, Ekonomika preduzeća, br. 5-6, str. 227-242.

